

Využívanie krajiny na poľnohospodárske účely (z aspektov ekologických, produkčných a ekonomických)

Landscape utilization for agricultural purposes using, Vol. 29, No. 1, 22–25, 1995.

In the Zemplín region with its high concentration of production and inhabitants it is necessary to limit the harmful influences that result from industrialization and human activities, including agriculture, on the environment. Proposed structural changes will lead to optimization of the occurrence of agricultural plants in the region in such a way that they form, together with animal production, a complex stabled landscape element.

The region of Zemplín has approximately 292 000 ha of arable land, which is approximately 54 % of the whole area. The proposal reckons with the diminishing of agricultural land to about 13 500 ha (4.5 %) and arable land to about 17 000 ha. Concerning the plant structure on arable land, cereals (43 %) and fodder-plants (25 %) will have the dominant position.

Agricultural production will be least effective in flysh areas with the rentability of 1.71 %. Therefore, it is necessary in this region to ensure the participation of the state in continuing the production and out-of-production functions of agriculture.

Do „Zemplínskeho regiónu“ sme začlenili okresy Humenné (HN), Michalovce (MI), Trebišov (TV) a Vranov nad Topľou (VV), hoci by sa žiadalo pričleniť sem aj časť okresu Svidník. Na základe mnohých výskumov a viacerých koncepcných a študijných materiálov sme sa rozhodli pre rozdelenie tohto regiónu na tri oblasti: nížinnú, podhorskú a flyšovú.

Doteraz uskutočnené i navrhované rozsiahle opatrenia, ktoré súvisia s intenzifikáciou poľnohospodárskej výroby, zásadným spôsobom vplývajú aj na životné prostredie. Ide najmä o rozsiahle vodohospodárske úpravy, rekultivácie a ostatné zásahy, ktorými sa mení ráz poľnohospodárskej

krajiny. Rozsah jednotlivých krajinných prvkov, ako prirodzených ekosystémov, určuje ekologickú stabilitu hodnoteného územia. V tomto regióne dosahujú najväčšiu ekologickú stabilitu územia v severných častiach, kde stabilné skupiny prvkov zaberajú viac ako 70-75 % územia. V južnej časti nastali výrazné a rozsiahle zmeny v krajinskej štruktúre najmä v dôsledku melioračných zásahov. Pri navrhovaní poľnohospodárskych prvkov v tomto území sme preto zvolili prístupy smerujúce k ekologickej optimalizácii, stabilizácii a ochrane krajiny.

Podľa štatistických údajov k 1. 1. 1992 mal Zemplínsky región 291 759 ha poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje

Tab. 1. Zastúpenie poľnohospodárskej pôdy podľa okresov

Okres	Výmera p. p. [ha]	Podiel na p. p. regiónu [%]	Výmera o. p. [ha]	Podiel na o. p. regiónu [%]	Zornenie [%]
Humenné	67 759	23,2	24 348	13,6	35,9
Michalovce	84 104	28,8	59 349	33,2	70,6
Trebišov	95 964	33,0	67 636	37,8	70,5
Vranov n. Topľou	43 942	15,0	27 464	15,4	62,5
Región	291 759	100,0	178 797	100,0	61,3

54,2 % celkovej plochy jeho územia (tab. 1). Z tab. 2 vyplýva zníženie výmery poľnohospodárskej pôdy o 13 508 ha (4,6 %). V súčasnosti sa z toho 4942 ha využíva ako orná pôda a 8566 ha ako pasienky. Uvažuje sa o prevode 12 000 ha ornéj pôdy v nížinnej oblasti na intenzívne lúky a pasienky.

Pri navrhovaní zmien v štruktúre kultúr sme vychádzali zo štúdií a výskumných prác, ktoré sme robili na Východoslovenskej nížine (VSN) a vo flyšovej oblasti východného Slovenska, napr.: Konceptia ochrany, zúrodňovania a využívania pôdneho fondu na VSN, 1979.; Všeobecná poľnohospodárska sústava pre VSN - Bioprojekt, 1980; Ekologická optimalizácia využívania VSN, 1986; Optimalizácia agro-

ekologického potenciálu pôd vo flyšovej oblasti, 1989; Komplexné využitie pôd flyšovej oblasti, 1989). Brali sme do úvahy niektoré rozhodujúce parametre charakteristické pre produkčný potenciál pôdy, ako svahovitost, skeletovitost, expozíciu, nadmorskú výšku, klimatické charakteristiky a charakteristiky hlavných pôdnych jednotiek.

Tieto kritéria sme zohľadnili aj pri rozdelení tohto regiónu do 3 oblastí: nížinnej, podhorskej a flyšovej.

Návrh štrukturálnych zmien poľnohospodárskej výroby podľa oblastí sme robili k r. 2000. Zmeny sú zamerané na racionálne využívanie poľnohospodárskej pôdy pri rešpektovaní ekonomickej efektívnosti plodín i chovov a zachovaní prirodzeného rázu krajiny. Vychádzame z najnovších

Tab. 2. Návrh na využívanie poľnohospodárskej pôdy v regióne podľa oblastí

Nížinná oblasť					
Kultúra	Východiskový stav		Výhľad		Zmena oproti východiskovému stavu
	[ha]	[%]	[ha]	[%]	[+ - ha]
Orná pôda	117 735	71,3	105 735	64,3	-12 000
Vinice	1 516	0,9	1 516	0,9	-
Záhrady a sady	7 400	4,5	7 400	4,5	-
Lúky intenzívne	7 818	4,7	10 818	8,5	+3 000
Lúky ostatné	5 385	3,3	5 385	3,5	-
Pasienky intenzívne	9 792	5,9	18 792	11,4	+9 000
Pasienky ostatné	15 422	9,4	14 922	9,1	500
Poľnohospodárska pôda	165 068	100,0	164 568	100,0	- 500
Podhorská oblasť					
Orná pôda	30 136	57,1	28 872	59,8	- 1 264
Vinice	1 789	3,4	1 789	3,7	-
Záhrady a sady	3 510	6,7	3 510	7,2	-
Lúky	4 194	7,9	4 194	8,7	-
Pasienky	13 123	24,9	9 930	20,6	- 3 193
Poľnohospodárska pôda	52 752	100,0	48 295	100,0	- 4 457
Flyšová oblasť					
Orná pôda	30 926	41,8	27 248	41,7	- 3 678
Záhrady a sady	2 776	3,8	2 776	4,2	-
Lúky	8 540	11,5	8 540	13,1	-
Pasienky	31 697	42,9	26 824	41,0	- 4 873
Poľnohospodárska pôda	73 939	100,0	65 388	100,0	- 8 551

poznatkov o využívaní pôdy, preto nebudeme mať záujem o tradičný, možno povedať už prežitý prístup, kde platila zásada maximálneho využitia pôdy ako ornej, pri maximálnych vstupoch. Uvažujeme s efektívnym využívaním pôdy pri uplatňovaní ekologických, biologických a ekonomických princípov.

Zníženie výmery ornej pôdy v nížinnej oblasti sa žiada preto, lebo bývalé inundačné územie VSN má rozlohu 50 000-55 000 ha a prevládajú v ňom nívne pôdy glejové. Takmer 40 000 ha sú fľovitité pôdy až fľy a najmenej ďalších 20 000 ha zaberajú fľovito-hlinité pôdy. Obrábanie takýchto pôd je nielen energeticky a časovo náročné, ale vo väzbe na počasie v tejto oblasti aj značne rizikové.

V podhorskej a fľyšovej oblasti vzišli naše rozhodnutia najmä z poznatkov o svahovitosti, skeletovitosti, a tým aj ohrozenosti pôdy eróziou. Rozhodujúcim kritériom pre pre-

sun poľnohospodárskej pôdy do lesnej bola svahovitost nad 17°.

Odporúčaná štruktúra rozhodujúcich plodín, ktorú uvádzame v tab. 3, umožňuje splniť základnú požiadavku biologickej racionalizácie - systém striedania plodín, čo zároveň vytvára predpoklady na úsporu vstupov, najmä na ochranu proti burinám, chorobám a škodcom. Pri výpočte ekonomickej efektívnosti poľnohospodárskej výroby sme vychádzali z kalkulácií zohľadňujúcich efektívnosť produkcie i predaja jednotlivých poľnohospodárskych výrobkov bez akýchkoľvek dotácií. Neustále sa meniace ceny môžu však ekonomickú efektívnosť jednotlivých výrobkov meniť, preto majú tieto prepočty iba informatívny charakter.

Najpriaznivejšie ekonomické parametre poľnohospodárskej výroby by sa mali dosiahnuť v podhorskej oblasti (miera rentability 13,15 %). Za ňou nasleduje nížinná oblasť

Tab. 3. Odporúčaná štruktúra rozhodujúcich skupín plodín v jednotlivých oblastiach

Skupina plodín	NO	PO	FO
Zrniny	61	54	43
Viacročné krmoviny na ornej pôde	10,5	16	25
Kŕmne plodiny na ornej pôde	16,5	23,5	41

Tab. 4. Ekonomické výsledky

Výrobné odvetvie	Hrubá produkcia [Sk. ha ⁻¹]	Trhová produkcia [Sk. ha ⁻¹]	Tržby [Sk. ha ⁻¹]	Náklady [Sk. ha ⁻¹]	Zisk [Sk. ha ⁻¹]
Nížinná oblasť					
Rastlinná výroba	11 451	5 558	7 309	11 487	1 715
Živočišna výroba	14 551	13 801	16 927	16 616	1 062
Poľn. výroba spolu	26 002	19 359	24 236	28 102	2 777
Podhorská oblasť					
Rastlinná výroba	8 616	3 558	6 184	9 343	1 899
Živočišna výroba	10 399	9 752	12 002	11 770	878
Poľn. výroba spolu	19 014	13 311	18 186	21 112	2 776
Fľyšová oblasť					
Rastlinná výroba	5 401	1 517	2 653	6 254	283
Živočišna výroba	9 750	8 534	9 931	11 133	14
Poľn. výroba spolu	15 151	10 052	12 584	17 387	297
Zemplínsky región					
Rastlinná výroba	9 537	4 261	6 020	9 885	1 411
Živočišna výroba	12 702	11 860	14 428	14 486	784
Poľn. výroba spolu	22 239	16 122	20 448	24 371	2194

9,88 %), kde sa zrejme viac prejavujú náklady súvisiace s pravidelnými zúrodňovacími prácami, ktoré sa musia na ťažkých odvodnených pôdach na VSN vykonávať ako súčasť základnej agrotechniky.

Na vyššej efektívnosti poľnohospodárskej výroby sa okrem optimalizácie výrobných štruktúr a zvýšenia intenzity výroby podieľa maximálne šetrenie výrobných nákladov, zníženie výrobných strát, zvýšenie kvality produktov, a tým aj vyššie ceny za ich predaj.

Ekonomicky najmenej efektívna vychádza poľnohospodárska výroba vo flyšovej oblasti, čo zodpovedá zložitým výrobným podmienkam (miera rentability 1,71 %). Takto ekonomicky nevýhodne dorábaná poľnohospodárska produkcia nebude v podmienkach trhového mechanizmu konkurencieschopná, čo môže viesť k zanedbávaniu hospodárenia na pôde. Aby sa región nevyľudnil a zachoval ráz krajiny, treba zabezpečiť účasť štátu na udržaní produkčných a mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva.

Literatúra

- Džugan, M., Krupa, M., Lorenčík, L., Mišák, J., Palčák, J., 1980: Všeobecná poľnohospodárska sústava pre Východoslovenskú nížinu. Komplexná poľnohospodárska výskumná stanica Michalovce.
- Kolektív, 1986: Ekologická optimalizácia využívania Východoslovenskej nížiny. Zborník z vedeckého sympózia o dosiahnutých výsledkoch CPZV č. 614 v 7. SRP. Zemplínska Šírava.
- Lorenčík, L. a kol., 1979: Konceptia ochrany, zúrodňovania a využívania pôdneho fondu na VSN. Kooperačné združenie pre zvýšenie produkčnej schopnosti pôd, Michalovce.
- Lorenčík, L., Lukačín, M., 1989: Optimalizácia agroekologického potenciálu pôd vo flyšovej oblasti. Záverečná správa za výskumnú úlohu N 05-529-808-06-01. Výskumné centrum pôdnej úrodnosti, Ústav pôdozvedectva a výživy rastlín, Bratislava.
- Lorenčík, L., Špes, J., Chomaničová, A., 1989: Komplexné využitie pôd flyšovej oblasti. Záverečná správa za výskumnú úlohu N 05-529-808-06. Výskumné centrum pôdnej úrodnosti, Ústav pôdozvedectva a výživy rastlín, Bratislava.

